

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: **EDWARD NYCZ**

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

3.07.1984 r. – ukończyłem studia pedagogiczne w zakresie pracy kulturalno-oświatowej, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu broniąc pracę magisterską pt. „Uniwersytet Ludowy w Większycach. Zarys monograficzny 1945–1983”, która została napisana pod kierunkiem dr Zenona Jasińskiego (recenzent doc. dr hab. Franciszek Marek).

8.10.1990 r. – obroniłem rozprawę doktorską pt. „Społeczno-wychowawcze aspekty integracji w społeczności lokalnej”, której promotorem był prof. dr hab. Tadeusz Gospodarek. Recenzentami byli: prof. dr hab. Władysław Jacher, prof. dr hab. Stanisław Gawlik). Uchwałą Rady Wydziału Filologiczno-Historycznego WSP w Opolu z dnia 11.10.1990 r. otrzymałem stopień naukowy doktora nauk humanistycznych.

3. Zatrudnienie:

Od 1.08.1984 r. do 30.09.1986 r. – Spółdzielnia Inwalidów im. K. Świerczewskiego w Kędzierzynie-Koźlu, stanowisko: samodzielny referent ds. kulturalno-oświatowych;

Od 1.10.1986 r. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu / (od 1994 r.) Uniwersytet Opolski (UO); jednostka organizacyjna: Instytut Nauk Pedagogicznych (Zakład Kultury Współczesnej, od 1996 r., Katedra Badań nad Kulturami Regionalnymi, od 2006 r. Zakład Pedagogiki Kultury, od 2014 r. Pracownia Kulturowych Podstaw Edukacji); stanowisko: asystent 1986–1988, starszy asystent 1988–1990, adiunkt 1990–2011, starszy wykładowca – od 2011 r. Pełnione funkcje: od 2011 r. kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury, od 2014 r. kierownik Pracowni Kulturowych Podstaw Edukacji. Od 1.09.2012 r. zastępca dyrektora ds. kształcenia i studentów Instytutu Nauk Pedagogicznych UO.

Od 1.02.1994 r. do 31.08.2001 r. – Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy w Opolu (wykładowca – od 1.02.1994 r. godz. zlecone, od 1.09.1996 r. ½ etatu, od 1.09.1998 r. etat; nauczyciel kontaktowy od 1.09.2000 r.);

Okres 1.10.1999 r. – 30.06.2000 r. – Wyższa Szkoła Umiejętności Pedagogicznych i

Zarządzania w Rykach (oddział zamiejscowy w Opolu – wykładowca, godz. zlec.);

Od 1.10.2000 r. do 31.08.2006 r. – Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Kultury, stanowisko adiunkt (godz. zlec., etat ½, etat);

Od 1.10.2003 r. do 30.09.2014 r. – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, Instytut Studiów Społecznych, stanowisko wykładowca 2003–2006; Instytut Studiów Edukacyjnych, stanowisko starszy wykładowca 2006–2014. Pełniona funkcja: kierownik Zakładu Kulturowych Podstaw Edukacji (2006–2014).

4. Udział w przedsięwzięciach naukowo-badawczych

1990 (rok) – udział w węźle badawczym CPBP 09.03-3.04 „Przemiany w różnych sferach świadomości na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski”, w części tematycznej „Problemy integracji na Ziemiach Zachodnich i Północnych”, którego kierownikiem był prof. dr hab. Władysław Jacher (Uniwersytet Śląski); członek zespołu badawczego, sekretarz ds. organizacji (Zakład Kultury Współczesnej WSP w Opolu, kierownik podtematu prof. dr hab. T. Gospodarek), autor raportu częściowego.

1991 – udział w badaniach (Zakład Kultury Współczesnej INP WSP) „Zagadnienia tożsamości politycznej, społecznej i narodowej ludności na Ziemiach Zachodnich”, kierownik tematu prof. dr hab. T. Gospodarek, autor raportu częściowego.

1993–1995 (lata) – udział w badaniach statutowych „Szkoła w procesach przemian cywilizacyjnych i kulturowych” (kierownik tematu: prof. T. Gospodarek), artykuły w publikacjach.

1997–1998 – badania własne w ramach tematu „Edukacja regionalna a procesy odnowy społeczeństwa demokratycznego (kierownik tematu prof. dr hab. Ryszard Kantor), artykuły w publikacjach.

2000–2001 – koordynator naukowo-badawczego projektu samorządowego „Monografia Kędzierzyna-Koźle”; wykonane czynności: prowadzenie badań terenowych, opracowanie tematyczne czterech rozdziałów w publikacji, redakcja naukowa całości: *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta*, red. E. Nycz, S. Senft, wydawca PIN Instytut Śląski w Opolu; wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., Opole 2001.

2004–2005 – kierownik zespołu badawczego oraz redaktor naukowy projektu samorządowego „Monografia Gminy Bierawa” (zamówienie publiczne – realizacja projektu). Efektem pracy była publikacja: *Gmina Bierawa. Zarys monograficzny. Studium historyczno-socjologiczne od czasów najdawniejszych do początku XXI wieku*, red. E. Nycz, Opole 2005.

2005 – badania własne „Problemy społeczności i kultur regionalnych na początku XXI

wieku” (INP UO, kierownik tematu prof. (UO) dr hab. J. Kosowska-Rataj); artykuły w publikacjach.

2004–2006 – współpraca badawczo-naukowa z Komendą Główną Ochotniczych Hufców Pracy na podstawie umowy o współpracy pomiędzy KG OHP i INP UO. Koordynator badań oraz autor rozdziałów i redaktor naukowy raportów z badań ogólnopolskich: „Młodzież OHP – uwarunkowania ich kapitałów” (2004), „Kadra wychowawcza OHP” (2004), „Współpraca instytucji i organizacji z OHP w środowiskach lokalnych” (2006).

2004–2005 – udział jako junior ekspert od spraw monitoringu i ewaluacji w programie „Phare SSG 2002 RZL Promocja zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich – województwo Opolskie”. Lider projektu – Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu oraz „BIT best in training”.

2005 – kierownik projektu badawczego „Kędzierzyn-Koźle`2005 w opiniach swoich mieszkańców” (badania reprezentatywne) na zlecenie Urzędu Miasta Kędzierzyn-Koźle; opracowanie raportu z badań.

2005 – kierownik projektu badawczego „Racibórz `2005. Miasto w opiniach swoich mieszkańców”; badania (reprezentatywne) na zlecenie władz samorządowych gminy (Urząd Miasta Racibórz); opracowanie raportu z badań.

2006–2007 – opracowanie dokumentacji projektu badawczego INTERREG IIIA Czechy-Polska (2004–2006) pod nazwą „Podmiotowość i tolerancja w społecznościach lokalnych”; zastępca kierownika projektu ds. badań (kierownik projektu prof. (UO) dr hab. J. Kosowska-Rataj); współredakcja naukowa (i autorstwo części) raportu „Podmiotowość i tolerancja w społecznościach lokalnych pogranicza polsko-czeskiego” projektu badawczego INTERREG IIIA Czechy-Polska (2004–2006); Ołomuniec–Opole 2006–2007.

2008 – badania własne (projekty naukowe INP UO; kierownik tematu dr E. Nycz) „Młodzież defaworyzowana – uwarunkowania wyjścia z marginalizacji społeczno-kulturowej”, artykuły w publikacjach.

2008 – współautorstwo ekspertyzy „Ochotnicze Hufce Pracy instytucją drugiej szansy dla młodzieży defaworyzowanej. Drogi wyjścia młodzieży z marginalizacji ekonomicznej, społecznej i kulturowej (studium dla województwa opolskiego)” dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego (Opole, umowa nr R.U.DPO.0812-38-31/2008).

2009 – przeprowadzone badania i autorski raport „Opinie na temat budowy infrastruktury internetu szerokopasmowego i postrzegania przez respondentów wynikających z niej korzyści dla społeczności miejskiej” – na zlecenie Urzędu Miasta Opola.

2010 – kierownik zespołu badawczego i autor raportu „Raciborski gimnazjalista `2010. Pomiędzy dziedzictwem przodków a fabrykowaniem siebie”. Badania i raport dla Urzędu Miasta Racibórz (zamówienie publiczne).

2010 – zastępca kierownika projektu ds. badań i obliczeń statystycznych w Projekcie „Identyfikacja potrzeb i oczekiwań młodzieży na rynku pracy”, Moduł I – Badanie absolwentów OHP dotyczące ich losów i pozycji społeczno-zawodowej, dla Komendy Głównej Ochotniczych Hufców Pracy (Program Operacyjny Kapitał Ludzki, projekt

34A/OHP/2009). Kierownik projektu prof. dr hab. Z. Jasiński. Współautor raportu w ramach modułu I: „Absolwenci Ochotniczych Hufców Pracy. Badania ich losów, pozycji społecznej i zawodowej w społeczeństwie” dla KG OHP.

2012 – przeprowadzone badania i opracowane raporty na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego lokalnych grup działania (Zakrzów, Kietrz): „Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju Fundacji Euro-Country – Partnerstwo dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w opiniach partnerów i beneficjentów Lokalnej Grupy Działania” oraz „Badania skuteczności wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na terenie działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Płaskowyż Dobrej Ziemi”.

2012–2014 – kierownik badań własnych (INP UO) „Kulturowy wymiar przemian społeczno-wychowawczych; koordynowanie pracy zespołu, publikacja monograficzna.

2013 – przeprowadzone badania i ekspertyza w ramach projektu Narodowego Centrum Kultury pt. „Inicjatywy lokalne Błachownia + Narodowe Centrum Kultury” dla Miejskiego Ośrodka Kultury w Kędzierzynie-Koźlu (lider projektu).

2013–2014 – kierownik projektu badawczego: „Doskonalenie pracy instytucji kultury w Euroregionie Silesia” (badanie instytucji kultury pogranicza Polski i Czech). Realizator projektu Raciborskie Centrum Kultury oraz Zakład Kulturowych Podstaw Edukacji PWSZ w Raciborzu. Efektem projektu lustrzanego był raport: „Doskonalenie pracy instytucji kultury w Euroregionie SILESIA” [wersja czeska: „Zdokonalování práce kulturních institucí v Euroregionu Silesia”].

2014–2015 – zastępca kierownika zespołu do opracowania „Raportu Wojewódzkiego z badań uczniów szkół podstawowych” w ramach Projektu systemowego „Fascynujący świat nauki i technologii” nr POKL.09.01.02-16-001/13 współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Lider projektu Regionalne Centrum Rozwoju Edukacji w Opolu; kierownik zespołu prof. dr hab. Z. Jasiński; realizacja 1.08.2014 r. – 10.03.2015 r.

5. Charakterystyka dorobku naukowego

Podstawę do wszczęcia postępowania habilitacyjnego stanowi książka „**Druga szansa młodzieży. Studium funkcjonowania Ochotniczych Hufców Pracy**” (Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2014). Od uzyskania stopnia naukowego doktora od roku 1990 jestem autorem: 3 książek autorskich, jednej współautorskiej, redaktorem naukowym 16 publikacji i współredaktorem 21 publikacji, autorem 113 artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych oraz współautorem 29 artykułów i rozdziałów w pracach; 10 haseł w słownikach i 2 recenzji w czasopismach [wykaz w załączniku 4]. W literaturze przedmiotu odnotowałem 76 cytacji moich publikacji. Uczestniczyłem także czynnie w 103 seminariach, panelach i

konferencjach naukowych (regionalnych, krajowych i międzynarodowych) w kraju i zagranicą [wykaz w załączniku 7].

Od roku 1990, to jest po uzyskaniu tytułu naukowego doktora moje zainteresowania naukowe i badawcze skupiają się wokół powiązanych ze sobą zagadnień wychowawczego i kulturowego oddziaływania instytucji na człowieka, szczególnie w przestrzeni miejskiej.

Kontynuując zainteresowania podjęte w dysertacji doktorskiej próbowałem opisać przekształcenia i (staro-nową) organizację środowisk osiedlowych w średnich miastach przemysłowych oraz określić model, w którym byłaby możliwa efektywna praca społeczno-pedagogiczna, uwzględniająca zróżnicowany kontekst transformacji systemowej Polski po 1989 r. Obserwowana i opisywana rzeczywistość osiedlowa była impulsem do analizy środowiska miejskiego, ujmowanego jako pewna całość strukturalno-funkcjonalna. Efekty moich spostrzeżeń badawczych i refleksji zawarłem w publikacjach:

E. Nycz, *Osiedle mieszkaniowe jako teren integracji społeczno-wychowawczej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Pedagogika XXII”, red. Z. Łomny, W. Puślecki, ISSN 0474-2982, Opole 1991, s. 5–10.

E. Nycz, *Funkcje osiedla i miasta w świadomości mieszkańców*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Pedagogika XXIV”, red. T. Gospodarek, ISSN 0474-2982, Opole 1992, s. 51–59.

E. Nycz, *W poszukiwaniu idealnej społeczności osiedlowej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Pedagogika XXVIII”, red. T. Gospodarek, ISSN 0474-2982, Opole 1993, s. 87–97.

E. Nycz, *Miejska społeczność osiedlowa w pedagogicznej refleksji Aleksandra Kamińskiego*, [w:] *Aleksander Kamiński. Działacz i uczonec*, red. E. Nycz, wyd. Instytut Nauk Pedagogicznych WSP w Opolu, Opole 1993, s. 92–102.

E. Nycz, *Pozaszkolne wpływy edukacyjne na młode pokolenie w społeczności miejskiej*, [w:] *Edukacja w procesie przemian cywilizacyjnych i kulturowych. cz. I*, red. T. Gospodarek, Z. Jasiński, , wyd. Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-901082-1-6, Opole 1993, s. 123–128.

E. Nycz, *Przekształcanie struktur edukacyjnych i wychowawczych w miastach (w poszukiwaniu modelu dla osiedla miejskiego)*, [w] *Stare i nowe struktury społeczne w Polsce. Miasto – t. 1.*, red. I. Machaj, J. Styk, ISBN 83-227-0628-6, wyd. UMCS, Lublin 1994, s. 227–234.

E. Nycz, *Diagnoza pedagogiczna wobec problemów edukacyjno-wychowawczych współczesnego miasta*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Pedagogika 31 (Oświata, kultura, wychowanie)”, red. T. Gospodarek, ISSN 0474-2982, Opole 1994, s. 29–37.

E. Nycz, *Město očima pedagoga*, [w:] *Pedagogická diagnostika '95*, red. L. Langr, wyd. Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, ISBN 80-7042-106-1, Ostrava 1996, s. 102–106.

Ówczesnie zauważyłem, prowadząc działalność naukową i społeczną, że badania naukowe to również działalność publiczna, w ramach której stawia się pytania badawcze lub komunikuje się społeczeństwu wyniki eksploracji. Efektem prowadzonych prac badawczych w latach dziewięćdziesiątych XX w. był wielowymiarowy opis powstawania i socjokulturowego oraz polityczno-gospodarczego funkcjonowania miasta przemysłowego na pograniczu etniczno-kulturowym Opolszczyzny (Kędzierzyn). Miasto to już od lat czterdziestych XX w. było terenem badań społeczno-kulturowych, które znane są w literaturze przedmiotu (np. S. Nowakowski, D. Simonides, B. Jałowiecki). Badania te ukazały budowanie i przemiany w (wieloetnicznej) zbiorowości powstającego miasta przemysłowego, które w kolejnych latach stało się swoistym laboratorium urbanistyczno-społecznych reform administracyjnych (rok 1975, kiedy to połączono tradycyjne miasto [Kozłe] z miastem przemysłowym [Kędzierzyn]). Moje dociekania badawcze i analityczne dotyczyły konsekwencji powstawania (wytwarzania) przestrzeni i zbiorowości miejskiej do końca lat dziewięćdziesiątych XX w. Interesowało mnie szczególnie doświadczanie i użytkowanie przestrzeni miejskiej przez mieszkańców, będącej odbiciem egzystencji i potrzeb ludzkich oraz pokoleniowych wizji. Miejska sfera publiczna była nie tylko odzwierciedleniem zjawisk kształtowanych przez „długie”, jak i „krótkie” trwanie miasta i zbiorowości miejskiej, ale również wpływu na tożsamość kulturową młodego pokolenia. Inspiracją badawczą do opisu przestrzeni i mozaiki światów społecznych i kulturowych badanego miasta, stała się chicagowska szkoła ekologii miasta oraz orientacja humanistyczna (poszukująca wartości w przestrzeni miejskiej) reprezentowana przez F. Znanieckiego. Naukowiec ten ujmował miasto pod kątem *współczynnika humanistycznego*, rozumiejąc je jako zbiorowość społeczną (pewną całość) o nieprzeznaczonym charakterze, które istnieje i urzeczywistnia się w doświadczeniach i działaniach ludzi, którzy zajmują dane terytorium oraz uważają się za mieszkańców miasta.

Pedagogika w omawianym okresie nie interesowała się dostatecznie miastem jako pewną całością. Środowisko może być źródłem zewnętrznych bodźców rozwojowych, wywołujących określone zmiany w psychice i osobowości człowieka. W greckiej „paidei” cały zespół przestrzeni i sieci instytucjonalnych „polis” był traktowany jako czynnik wychowawczy – czego nie można odnaleźć w socjalistycznej i postsocjalistycznej przestrzeni miejskiej. Problematykę kształtowania się przestrzeni i symboliki miejskiej podejmowałem w m.in. publikacjach (ujęcie teoretyczne i empiryczne):

E. Nycz, *Proces kształtowania przestrzeni miejskiej w aglomeracji kędzierzyńsko-kozielskiej*, „Szkice Kędzierzyńsko-Kozielskie”, t. IV, red. S. Senft, ISSN 0860-1062, wyd. PIN Instytut Śląski w Opolu, Opole 1994, s. 87–100.

J. Piechnik-Borusowska, E. Nycz, *"Paskudne miasto" – przyczynek do opisu miasta przemysłowego Opolszczyzny*, [w:] *Miasta polskie w dwóchsetlecie prawa o miastach*, red. E. Kaltenberg-Kwiatkowska, ISBN 83-901500-1-8, Warszawa 1994, s.117–129.

E. Nycz, *Geneza, symbolika, wizje miejskiej przestrzeni a pedagogiczne poznanie miasta*, [w:] *Problemy i tendencje rozwojowe we współczesnej pedagogice społecznej w Polsce*, red. A. Radzewicz-Winnicki, wyd. „Śląsk”, ISBN 83-85831-83-5, Katowice 1995, s. 38–60.

E. Nycz, *Współczesne miasto w oczach pedagoga społecznego (próba przybliżenia opisu badawczego)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Pedagogika 36”, red. J. Brągiel, T. Gospodarek, ISSN 1426-689X, Opole 1997, s. 51–54.

E. Nycz, *Miastotwórcza i kulturotwórcza rola Zakładów Azotowych "Kędzierzyn". Studium historyczno-socjologiczne*, [w:] *Zakłady Azotowe "Kędzierzyn" SA w Kędzierzynie-Koźlu 1948-1998*, red. S. Senft, wyd. [PIN IŚ] Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-7126-115-2, Opole 1998, s. 288–308.

E. Nycz, *Wokół szaty symbolicznej tradycyjnego i nowoczesnego miasta, czyli o Koźlu i Kędzierzynie słów kilka*, „Śląsk Opolski” 1999, nr 4, wyd. PIN Instytut Śląski w Opolu, ISSN 0867-6070, s. 8–15.

E. Nycz, *Zbiorowość miejska współczesnego miasta (analiza demograficzno-społeczna)*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta*, red. E. Nycz, S. Senft, wyd. PIN Instytut Śląski w Opolu, ISBN 83-7126-153-5 (3), Opole 2001, s. 273–313.

E. Nycz, *Kędzierzyn-Koźle u progu XXI wieku. Ciągłość i zmiana*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta*, red. E. Nycz, S. Senft, wyd. PIN Instytut Śląski w Opolu, ISBN 83-7126-153-5 (3), Opole 2001, s. 429–441.

E. Nycz, *Społeczne konsekwencje „krótkiego trwania” miasta i zbiorowości miejskiej*, [w:] *Dziedzictwo i perspektywy miasta oraz jego mieszkańców*, red. E. Nycz, Z. Wiertelorz, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-88672-31-2, Opole 2002, s. 38–52.

E. Nycz, *Kędzierzyn-Koźle. Długie i krótkie trwanie miasta i zbiorowości miejskiej (socjologiczno-historyczne studium przypadku)*, [w:] *Początki i rozwój miast Górnego Śląska. Studia interdyscyplinarne*, Seria monograficzna 10, red. D. Abłamowicz, M. Furmanek, M. Michnik, wyd. Muzeum w Gliwicach, Stowarzyszenie Archeologów Polskich, ISBN 83-89856-01-8, ISSN 0860-7818, Gliwice 2004, s. 90–107.

J. Wróblewska-Jachna, E. Nycz, *Racibórz – Kędzierzyn-Koźle. Kapitały społeczno-kulturowe miast partnerskich w świadomości ich mieszkańców*, [w:] *Społeczno-kulturowe uwarunkowania funkcjonowania uczelni wyższej w Raciborzu*, red. L. Nowacka, E. Nycz, wyd. PWSZ w Raciborzu, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne oddz. Racibórz (wyd. Instytut Śląski Sp.o.o.), ISBN 978-83-7511-157-6, Opole 2012, s. 87–112.

W połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. szczególnie zaciekała mnie sytuacja

młodego pokolenia w konkretnej przestrzeni miejskiej, na tle szerszego kontekstu cywilizacyjnego. Podjąłem badania dotyczące lokalnej kwestii młodzieżowej w związku ze zmianami społeczno-kulturowymi, zachodzącymi w społeczeństwie polskim. Zwróciłem uwagę na socjokulturowe funkcjonowanie jednostek w zmieniającej się rzeczywistości, w tym, na indywidualne i grupowe strategie przystosowania się do zmian, wraz z ich konsekwencjami dla budowanej (własnej) biografii. Analiza i interpretacja dwukrotnych (pełnych) badań maturzystów zaowocowały serią publikacji, w których podjąłem temat kształtowania się tożsamości społeczno-kulturowej młodzieży w przestrzeni cywilizacji (po)przemysłowej. W owej przestrzeni młodzież doświadcza zdeorganizowanego społeczeństwa, co nie ułatwia kreacji tożsamości, z powodu problemów z integracją różnych doświadczeń, norm i wzorów kulturowych. Moje kilkuletnie badania nad wzrastaniem młodego pokolenia w przestrzeni miejskiej, a potem również w środowisku wiejskim, poszerzyły wiedzę o kształtowaniu się jej kapitału tożsamościowego, deklarowanych wartościach, aspiracjach życiowych, strategiach dostosowawczych do zmieniającej się szybko rzeczywistości w kontekście środowiskowych szans i zagrożeń. W badaniach wzrastającego pokolenia zwracałem uwagę na odzwierciedlenie konstruktów tzw. osobowości nowoczesnej mogącego wspomagać modernizację przestrzeni edukacyjnej, kulturalnej, zawodowej czy obywatelskiej w kraju. Przejście ładu monocentrycznego w policentryczny stworzyło również nowe zjawiska i problemy, które generowały nierówność lub marginalizację pewnych grup społecznych, określanymi „strukturalnymi ofiarami marginalizacji” (E. Wnuk-Lipiński). Warto tu przywołać A. Rycharda, który analizując aktorów nowego ładu III Rzeczypospolitej, zwracał uwagę na zdekomponowaną triadę składającą się z: „ludzi, instytucji i organizacji”, która w Polsce po 1989 r. uległa rozpadowi, gdyż każdy z wymienionych elementów charakteryzował się odmienną logiką działania i racjonalnością. Demokracja i wolny rynek (u)kształtowały „nowy” ład policentryczny, w którym reguły działania aktorów społecznych, instytucji i organizacji były (są) rozbieżne i warunkowane partykularnymi interesami, przenikającymi się z procesami modernizacyjnymi, przynoszącymi nieznanne dotychczas zjawiska; niepewność i poszukiwanie poczucia życiowego bezpieczeństwa w społeczeństwie ryzyka (U. Beck). Wskazane zjawiska obserwowałem analizując świat samorządowego porządku lat dziewięćdziesiątych XX w. Identyfikowałem problemy oświatowo-wychowawcze i kulturalne w społecznościach i instytucjach (stowarzyszeniach) oraz podejmowałem próbę analizy kwestii młodzieżowej (metaforycznie ujmując „młodych stojących u bram miasta dorosłych”) w ostatnim ćwierćwieczu. Problemy młodego pokolenia podjąłem w badaniach regionalnych a wyniki zamieściłem m.in. w publikacjach:

E. Nycz, *Młodość w mieście przemysłowym (propozycja badań)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Pedagogika 33”, red. T. Gospodarek, ISSN 0474-2982, Opole 1995, s. 51–60.

E. Nycz, *Dorastanie, styl życia i aspiracje młodzieży w mieście przemysłowym*, [w:] *Współczesne zagrożenia rozwoju dzieci i młodzieży Raciborza – uwarunkowania – przeciwdziałanie*, red. M. Kapica, A. Szecówka, wyd. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne – Oddział w Raciborzu, ISBN 83-86882-2-4, Wrocław 1996, s. 37–43.

E. Nycz, *Youth and modernisation and modern times*, [w:] *Educational Democratization in Poland: Tradition and Post-Communist Transformation*, ed. D.K. Marzec, A. Radziejewicz-Winnicki, wyd. WSP Częstochowa, ISBN 83-7088-213-1, Częstochowa – Katowice 1998, s. 151–161.

E. Nycz, *Młodzież w przestrzeni społecznej miasta*, [w:] *Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem*, t. 2, red. E. Górnikowska-Zwolak, A. Radziejewicz-Winnicki, wyd. Uniwersytetu Śląskiego, ISBN 83-226-0853-5, Katowice 1999, s. 249–259.

E. Nycz, *Nowoczesność i przedsiębiorczość w opinii młodzieży miasta*, [w:] *Przedsiębiorcy miasta. Przedsiębiorczość w mieście*, red. E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-86708-72-7, Opole – Kędzierzyn-Koźle 1999, s. 203–218.

E. Nycz, *Pomiędzy zawodówką a liceum. Oblicze młodego pokolenia przełomu wieków (z badań młodzieży szkół ponadgimnazjalnych Opola)*, [w:] *Nasza przyszłość w Unii Europejskiej. Nadzieje i obawy młodzieży*, red. A. Śliz, O. Gwiżdż, wyd. PIN Instytut Śląski w Opolu, ISBN 83-7126-168-3, Opole 2003, s. 25–42.

E. Nycz, *Antynomie wychowania młodego pokolenia w społeczeństwie miejskim przełomu wieków*, [w:] *Pogranicza edukacji*, red. M. Bugdol, M. Kapica, J. Pośpiech, wyd. PWSZ w Raciborzu („Scriba”), ISDN 83-920312-0-2, Racibórz 2004, s. 238–247.

E. Nycz, *Młodzież zbędna, młodzież luźna? Pomiędzy partnerstwem a wykluczeniem społecznym. Oblicze młodzieży przełomu wieków*, [w:] *Spoleczność lokalna, kultura, edukacja*, red. J. Kosowska-Rataj, wyd. Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-7395-152-0, Opole 2005, s. 81–92.

E. Nycz, *Młode pokolenie i jego problemy (analiza badań socjopedagogicznych)*, [w:] *Gmina Bierawa. Zarys monograficzny (od czasów najdawniejszych do początku XXI wieku)*, red. E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-88672-79-7, Opole 2005, s. 315–344.

E. Nycz, *Dorastające pokolenie wsi śląskiej – pomiędzy dziedzictwem przodków a „fabrykowaniem” siebie*, [w:] *W poszukiwaniu nowej tożsamości Europy*, red. Z. Glaeser, A. Nowakowska, J. Górecki, wyd. CSRG S.A. Bytom, Bytom 2006, ISBN 83-924144-6-2, s. 243–270.

E. Nycz, *Zmiana cywilizacyjna i kulturowa a kondycja młodzieży ze środowisk defaworyzowanych*, [w:] *Okolice szkoły (dwa spojrzenia)*, red. L. Nowacka, E. Nycz, wyd. wyd. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne oddz. Racibórz, ISBN 978-83-925776-3-8, Racibórz 2007, s. 39–54.

E. Nycz, *Młodzież nowych czasów. Fragment fotografii zbiorowej*, [w:] *Zbornik*

Vedeckov'yskumny'ch Prac Katedry Pedagogiky (3), wyd. Univerzita Mateja Bela, red. J. Hroncová, ISBN 978-80-8083-457-9, Banská Bystrica 2007, s. 184–195.

J. Kosowska-Rataj, E. Nycz, *Młodzież wobec wartości. Studium wybranych środowisk*, [w:] *Zmieniające się oblicza regionu górnośląskiego*, red. W. Jacher, A. Klasik, wyd. Polska Akademia Nauk – oddz. Katowice (wyd. Gnome), Katowice 2007, ISBN 978-83-87819-92-7, s. 67–77.

E. Nycz, *Raciborski gimnazjalista`2010. Fragment fotografii zbiorowej (pomiędzy dziedzictwem przodków a „fabrykowaniem” siebie)*, [w:] *Racibórz. Dorastanie w przestrzeni miasta na początku XXI wieku*, red. L. Nowacka, E. Nycz, wyd. PWSZ w Raciborzu, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, oddz. Racibórz, ISBN 982-62609-09-06, Racibórz 2010, s. 8–67.

E. Nycz, *Młodzież pogranicza – młodzież na pograniczu. Wybrane wyniki badań z projektu Interreg IIIA realizowanego w Instytucie Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego*, „Edukacja Międzykulturowa” 2014, nr 3, Wydawnictwo Adam Marszałek, ISSN 2299-4106, s. 191–214.

Młodzież jako kategoria społeczna stała się na przełomie wieków (nie tylko w Polsce) elementem wielu socjopedagogicznych badań i analiz. Sytuację maturzystów i kształtowania się międzypokoleniowego procesu dziedziczenia i zmiany w środowisku miasta przemysłowego podjąłem całościowo w monografii:

E. Nycz, *Dorastanie w przestrzeni społeczno-wychowawczej miasta przemysłowego (studium socjologiczno-pedagogiczne)*, wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2001 (ss. 354; recenzenci: J. Mariański, A. Radziewicz-Winnicki).

W wyżej wymienionej publikacji zawarłem próbę analizy procesu formowania się tożsamości maturzystów w okresie budowy nowego ładu społecznego końca XX w. (odmiennego od doświadczeń ich rodziców). Uważam, że pedagogika społeczna powinna analizować „światy przeżywane” oraz społeczne sytuacje jednostek i grup, aby przez ustalenie danych i ich interpretację umożliwić interwencję. Społeczne sytuacje rozgrywają się w przestrzeni, którą bada również ekologia społeczna, mogąca wspomagać badania nad socjalizacją (nawiązanie do D. Baacke i jego koncepcji społeczno-ekologicznej badań nad młodzieżą). Dorastanie powiązane jest z indywidualnym doświadczaniem i doświadczeniem konstruowania własnego opisu struktury świata, wartościowania elementów tej struktury i poszukiwania własnego miejsca w tym świecie. Młody człowiek praktykuje i udoskonala związki z bliższym i coraz dalszym światem, modyfikuje kontakty z osobami znanymi od dawna oraz poszukuje nowych partnerów interakcji. Czas i przestrzeń zaczynają odgrywać inną rolę w życiu człowieka, który staje się coraz bardziej świadomy relacji zachodzących między tymi dwiema kategoriami. Indywidualna faza życiowa (E. Erikson) łączy się z

procesami zachodzącymi w otaczającej przestrzeni dlatego, jak sugerował D. Baacke należy uwzględnić wielopłaszczyznowość i zróżnicowanie rzeczywistości. W prowadzonych badaniach założyłem, że świat dorastającego pokolenia można zrekonstruować w podłużnym przekroju jego (mikro)biografii i w poprzecznym przekroju różnych stref i dziedzin ekologicznych. Zwróciłem uwagę na zmiany na poziomie aksjologicznym, które dotyczą młode pokolenie, przemiany stylów życia, uczestnictwa w kulturze i preferencji czasu wolnego oraz percepcji i waloryzacji przestrzeni miejskiej. Już wtedy zauważyłem, że obniżenie rangi życia kulturalnego znalazło odzwierciedlenie w promowanym, konsumpcyjnym stylu życia wzrastającego pokolenia, a deklarowane ówczesnie przez maturzystów migracje znalazły w następnych dziesięciu latach swe potwierdzenie w demografii miejskiej. Wyniki wspomnianych analiz są w artykułach:

E. Nycz, *Kędzierzyn-Koźle w świetle wybranych wskaźników statystycznych Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r.*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Bilans lokalnych kapitałów z perspektywy 10 lat*, red. E. Nycz, Kędzierzyn-Koźle 2005, wyd. Uniwersytet Opolski, Towarzystwo Ziemi Kozielskiej, ISBN 83-920559-4-2, s. 97–112.

J. Wróblewska-Jachna, E. Nycz, *Kędzierzyn-Koźle – Racibórz. Zasoby kapitałów miast średniej wielkości*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Wymiary życia miejskiego na przełomie XX i XXI wieku*, red. E. Nycz, wyd. Komisja Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska PAN – oddz. Katowice, INP Uniwersytet Opolski, ISE PWSZ w Raciborzu (wyd. Instytut Śląski Sp.o.o.), ISBN 749-18-43-348, Opole 2010, s. 91–114.

Innym elementem moich własnych poszukiwań badawczych (powiązanych z działalnością organizacyjną i dydaktyczną) stała się aktywność obywatelska i aktywizacja społeczności lokalnych. Zainteresowałem się problematyką edukacji środowiskowej i regionalnej, animacji społeczno-kulturalnej, mobilizacji i partycypacji społecznej oraz ideą społeczeństwa obywatelskiego, w kontekście wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej. Zaowocowało to badaniami i publikacjami podejmującymi regionalny kontekst wskazanych zjawisk. Po roku 1989 w kraju pojawiły się nowe, czasami niespójne wzorce lokalnej polityki społecznej, które miały stanowić alternatywę dla rozwiązań wywodzących się jeszcze z poprzedniej formacji ustrojowej. Tworzenie i realizacja licznych inicjatyw publicznych i obywatelskich o różnym zasięgu, ujawniła możliwość rozwiązywania narastających problemów społecznych. Badania, analizy i interpretacje autorskie ukazały mi, że skuteczne działania rodzą się w wyniku współpracy samorządu i różnych partnerów społecznych (instytucji, grup, ekspertów, przedsiębiorców).

Problemy w społecznościach lokalnych stały się kolejnym przedmiotem kilku moich badań

i prezentacji. Życie społeczne jest dynamiczne i nieprzewidywalne, dlatego opis i analiza „nagłych” zjawisk jest ważnym elementem badawczej wrażliwości społecznej.

7 listopada 1997 r. zorganizowałem seminarium omawiające społeczne skutki powodzi na terenie Ziemi Kozielskiej. Seminarium i wydana publikacja (druga w kraju) zapoczątkowały społeczną dyskusję nad tzw. „powodzią tysiąclecia” (lipiec 1997) w regionie:

E. Nycz (red.), *Społeczności lokalne wobec zagrożenia i kataklizmu*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o. ISBN 83-86708-56-5, Opole 1998, (ss.157).

Tematykę rzeki Odry jako elementu przestrzeni społecznej i kulturowej podjąłem w kolejnej dekadzie, wspierając organizacyjnie i badawczo prace gremiów, próbujących uruchomić żeglugę na Odrze i jej kanałach. Wspólne prace znalazły odzwierciedlenie m.in. w publikacjach:

E. Nycz, F. Pistelok (red.), *Odra. Rzeka i ludzie – wzajemne uwarunkowania na przestrzeni wieków*, wydawca Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach, Komisja Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach, Towarzystwo Ziemi Kozielskiej, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-109-5, Opole 2008, (ss. 172).

E. Nycz, *Rola splawnej rzeki i sieci kanałów w życiu społeczno-gospodarczym regionu i jego mieszkańców na przestrzeni dziejów*, [w:] *Rozwój powiązań kooperacyjnych nauka, przemysł, samorząd. Kanał Odra – Dunaj – Łaba szansa czy konieczność*, red. A. Rak, wyd. Krajowa Izba Gospodarcza w Warszawie, ISBN 978-83-918926-6-4, Opole 2011, s. 14–23.

Koniec XX w. i początek XXI w. na Ziemi Kozielskiej (pogranicze etniczno-kulturowe) to m.in. czas niesnasek wśród mieszkańców gminy Bierawa (woj. opolskie), które zaogniły się wskutek wprowadzenia reformy szkolnictwa na tym terenie. Działalność lokalnej władzy (i grup nacisku) doprowadziła do zapowiedzi powołania przez część mieszkańców „Stowarzyszenia Polskiej Mniejszości”, którego celem miałyby być „obrona języka i kultury polskiej przed niemieckim zagrożeniem”. Antagonizmy trafiły na łamy mediów regionalnych i ogólnopolskich. Taki stan rzeczy zainicjował podjęcie próby opisanie rzeczywistości i świadomości mieszkańców w sytuacji cywilizacyjnych zmian i sporu etnicznego. Próbując określić przyczyny konfliktu i ocenić stan świadomości mieszkańców, przeprowadziłem reprezentatywne badania społeczne, których efektem był zarys monograficzny gminy. Wskazałem w monografii m.in. na historyczne uwarunkowania współczesnych wydarzeń, jednocześnie sporządzając społeczno-kulturowo-edukacyjną fotografię codzienności gminy oraz świadomości zarówno młodych, jak i dorosłych jej mieszkańców:

E. Nycz (red.), *Gmina Bierawa. Zarys monograficzny (od czasów najdawniejszych do początku XXI wieku)*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-88672-79-7, Opole 2005, (ss. 660).

Wejście w środowisko wiejskie zaowocowało eksploracją kolejnego wątku badawczego z pogranicza socjologii społeczności lokalnych, pedagogiki społecznej i animacji społeczno-kulturalnej, tj. badania lokalnych liderów i ich roli w życiu przeobrażających się cywilizacyjnie społeczności wiejskich. W ramach projektu badawczego Interreg IIIA „Podmiotowość i tolerancja w społecznościach lokalnych” podjąłem się badania sołtysów wybranych gmin wiejskich Opolszczyzny (kontrast zasiedlania po 1945 r.). W raporcie końcowym i publikacjach opisałem uwarunkowania aktywności w badanych sołectwach i określiłem cechy osobowościowe, świat wartości, codziennego życia, pełnionych ról oraz postaw lokalnych liderów:

E. Nycz, *Podmiotowość sołtysa w procesie modernizacji wsi opolskiej*, [w:] *Pedagogika i jej pogranicza*, red. I. Gembalczyk, wyd. PWSZ w Raciborzu, ISBN 978-83-60730-11-9, Racibórz 2007, s. 194–201.

E. Nycz, *Sołtysi `2006. Diagnoza roli i aktywności lokalnej*, [w:] *Edukacyjny wymiar tożsamości kulturowej. Raporty z badań. Výchovně-vzdělávací rozměr kulturní identity. Zprávy z výzkumu*, red. J. Kosowska-Rataj, E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-83-7511-079-1, Opole 2008, s. 319–377 (wersja polska); E. Nycz, *Starostové `2006. Diagnóza místní role a činnosti*, [w:] *Edukacyjny wymiar tożsamości kulturowej. Raporty z badań. Výchovně-vzdělávací rozměr kulturní identity. Zprávy z výzkumu*, red. J. Kosowska-Rataj, E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-83-7511-079-1, Opole 2008, s. 378–433 (wersja czeska).

E. Nycz, *Podmiotowość liderów społeczności uczących się w procesie zmiany*, [w:] *Podmiotowość i tolerancja w społecznościach lokalnych pogranicza polsko-czeskiego*, red. J. Kosowska-Rataj, E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-837511-078-4, Opole 2008, s. 137–156.

Zagadnienie działalności środowiskowej i regionalistycznej zostało podjęte przeze mnie w badaniach statutowych i własnych (INP UO). W publikacjach, które łączyły moją działalność społeczną z pracą badawczo-naukowo-dydaktyczną, podjąłem zagadnienia funkcjonowania towarzystwa regionalnego, jako środowiska formowania elit lokalnych i kapitałów społecznych. Ważnym elementem mojej działalności było powiązanie badań tożsamości regionalnej (i kulturowej) uczniów z analizą edukacji regionalnej i działaniami oświatowych struktur samorządowych w kreowaniu lokalnej tożsamości i promocji ojczyzn lokalnych. Efektem tej pracy były m.in. pozycje zbiorowe oraz artykuły:

E. Nycz (red.), *Towarzystwo Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie Koźlu 1963–1993*, wydawca Towarzystwo Ziemi Kozielskiej, Urząd Miasta w Kędzierzynie-Koźlu (Drukarnia Akcydensowa w Krapkowicach), Kędzierzyn-Koźle 1993, (ss. 84).

E. Nycz, J. Kosowska-Rataj (red.), *Dziedzictwo kulturowe pogranicza i samorządność w przemianach lokalnych Śląska Opolskiego*, wyd. Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-88796-52-6, Opole 2001, (ss. 197).

E. Nycz (red.), *Lokalne dziedzictwo (wielo)kulturowe i walory przyrodnicze jako wartość promocyjno-turystyczna*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-62105-97-7, Opole 2012, (ss. 180).

E. Nycz, *Edukacja mikroregionalna w procesie integracji społeczności lokalnej /na przykładzie Opolszczyzny/*, [w:] *Edukacja w procesie przemian cywilizacyjnych i kulturowych*, cz. III, red. E. Holona, E. Nycz, wyd. INP Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-901082-5-9, Opole 1995. s. 47–54.

E. Nycz, *Edukacja regionalna i lokalna w kształtowaniu postaw obywatelskich na Śląsku Opolskim. Refleksje socjopedagoga*, [w:] *Polska szkoła: system oświatowy w procesie przeobrażeń*, red. R. Geisler, D. Marzec, A. Rosół, M.S. Szczepański, wyd. „Śląsk”, ISBN 83-7164-171-X, Częstochowa – Katowice 1999, s. 57–64.

E. Nycz, *Edukacja środowiskowa w kształtowaniu postaw obywatelskich młodzieży*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe pogranicza i samorządność w przemianach lokalnych Śląska Opolskiego*, red. E. Nycz, J. Kosowska-Rataj, wyd. Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-88796-52-6, Opole 2001, s. 187–196.

E. Nycz, *Działalność Towarzystwa Ziemi Kozielskiej w latach 1993–2013 (wybrane zagadnienia)*, [w:] „Szkice Kędzierzyńsko-Kozielskie” XVI, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-189-7, Kędzierzyn-Koźle – Opole 2014, s. 11–38.

Ważnym elementem propagowania pracy i edukacji regionalnej stał się mój udział w radzie redakcyjnej, a z czasem objęcie stanowiska redaktora naczelnego „Szkiców Kędzierzyńsko-Kozielskich” – periodyku wydawanego od 1985 r. przez Towarzystwo Ziemi Kozielskiej (stowarzyszenie prowadzi również muzeum regionalne). Towarzystwo jest również współorganizatorem dziewiętnastu Kędzierzyńsko-Kozielskich Seminariów Naukowych (od 1994 r.) – które jako pomysłodawca i organizator – realizowałem we współpracy z podmiotami naukowymi i samorządowymi, stowarzyszeniami naukowymi, badawczymi i zawodowymi [zob. załącznik 6]. Co roku Seminarium dotyczyło jednorodnego tematu, który starano się opisać i zinterpretować, łącząc wiedzę pracowników naukowych z lokalnymi praktykami. Efektem tego dialogu były publikacje (monograficzne) łączące refleksję lokalnych referentów z teoretyczno-badawczymi rozważaniami prelegentami z liczących się ośrodków akademickich [zob. załącznik 4].

Wątek lokalny (tematykę miejską) kontynuowałem w kontekście zmian społeczno-

kulturowych w przywołanej już triadzie: „ludzie, instytucje, organizacje”, prowadząc obserwację naukową przekształceń w instytucjach i organizacjach Kędzierzyna-Koźła oraz Raciborza. Szczególnie interesowały mnie aspekty funkcjonowania instytucji kultury i edukacji oraz trzeciego sektora w obszarze lokalnej polityki społecznej i edukacyjnej. Analiza zebranego materiału pozwoliła na wskazanie i opisanie elementów warunkujących odmienny sposób funkcjonowania systemów kultury i edukacji oraz promocji i partycypacji (aktywizacji) społecznej w miastach, dysponujących określonym historycznie kapitałem społeczno-kulturowym. Wyniki analiz (moich projektów badawczych) prezentowałem w wystąpieniach seminaryjnych, w redagowanych monografiach problemowych i publikacjach:

E. Nycz (red.), *Problemy mieszkańców. Dylematy władzy. W poszukiwaniu lokalnego partnerstwa*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-7511-011-6, Opole 2006, (ss. 102 + CD).

E. Nycz, L. Nowacka (red.), *Animacja społeczno-kulturalna w mieście. Uwarunkowania – bariery – korzyści*, ISBN 978-83-7511-102-6, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., Racibórz 2008, (ss. 217 + CD).

E. Nycz (red.), *Kędzierzyn-Koźle. Kultura miasta – kultura w mieście*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-62105-17-5, Opole 2009, (ss. 229).

E. Nycz, S. Senft (red.), *Zakład – miasto – ludzie. Fakty i wspomnienia. 60 lat ZAK S.A.*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-120-0, Opole – Kędzierzyn-Koźle 2009, (ss. 375).

E. Nycz (red.), *Kędzierzyn-Koźle. Wymiary życia miejskiego na przełomie XX i XXI wieku*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-62105-51-9, Opole 2010, (ss. 251).

E. Nycz, L. Nowacka (red.), *Racibórz. Dorastanie w przestrzeni miasta na początku XXI wieku*, wydawca PWSZ w Raciborzu, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, oddz. Racibórz, wyd. WAW Racibórz, ISBN 982-62609-09-06, Racibórz 2012, (ss. 158).

E. Nycz (red.), *Lokalne dziedzictwo (wielokulturowe i walory przyrodnicze jako wartość promocyjno-turystyczna)*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-62105-97-7, Opole 2012, (ss. 180).

E. Nycz, L. Nowacka (red.), *Społeczno-kulturowe uwarunkowania funkcjonowania uczelni wyższej w Raciborzu*, wydawca PWSZ w Raciborzu, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-157-6, Opole 2012, (ss. 112).

oraz kilku publikacjach:

E. Nycz, *Aktywność mieszkańców a rozwój lokalny miasta. Przemiany metodologiczne w możliwym podejściu badawczym*, [w:] *Budowa lokalnego społeczeństwa obywatelskiego w perspektywie integracji europejskiej*, red. E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-88672-40-1, Opole 2003, s. 65–78.

E. Nycz, *Rola animacji społecznej i kulturalnej w budowaniu partnerstwa społecznego*, [w:]

Niepełnosprawni czy sprawni inaczej – Partnerstwo zamiast wykluczenia społecznego, red. E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 83-88672-39-8, Opole 2003, s. 177–186.

E. Nycz, *Miasto w świadomości swoich obywateli*, [w:] *Problemy mieszkańców. Dylematy władzy. W poszukiwaniu lokalnego partnerstwa*, red. E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 83-7511-011-6, Opole 2006, prezentacja z badań terenowych na CD

E. Nycz, *Racibórz 2005 r. w opiniach swoich mieszkańców*, [w:] *Animacja społeczno-kulturalna w mieście. Uwarunkowania – bariery – korzyści*, red. E. Nycz, L. Nowacka, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-83-7511-102-6, Racibórz 2008, multiprezentacja z badań na CD.

E. Nycz, „*Narodziny miasta*” – *fotografia socjokulturowa dawnego Kędzierzyna z fabryką w tle*, [w:] *Zakład – miasto – ludzie. Fakty i wspomnienia. 60 lat ZAK S.A.*, red. E. Nycz, S. Senft, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-83-7511-120-0, Opole – Kędzierzyn-Koźle 2009, s. 41–87.

E. Nycz, *Współczesne identyfikacje mieszkańców pogranicza etniczno-kulturowego*, „*Śląski Opolski*” 2010, nr 2–3 [nr spec. *Region jako pogranicze*, red. M. Lis], wyd. PIN IŚ w Opolu, ISSN 0867-6070, s. 47–60.

J. Wróblewska-Jachna, E. Nycz, *Uwarunkowania kapitałów w miastach średniej wielkości. Przykład Kędzierzyna-Koźla i Raciborza*, [w:] *Aktywizacja kapitału ludzkiego – dylematy teorii a praktyka małych i średnich miast*, red. A. Bartoszek, K. Czekał, Katowice 2010, 978-83-60953-38-9, wyd. Wyższej Szkoły Handlowej im. W. Korfańskiego w Katowicach, s. 157–181.

E. Nycz, *Identyfikacja (empiryczna) na pograniczu etniczno-kulturowym. Przykłady wybranych zbiorowości i grup Śląska Opolskiego*, [w:] *Ciekawość świata, ludzi, kultury... (Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Ryszardowi Kantorowi z okazji czterdziestolecia pracy naukowej)*, red. R. Hołda, T. Paleczny, wyd. Księgarnia Akademicka, ISBN 978-83-7638-228-9, Kraków 2012, s. 345–364.

Wykształcenie kierunkowe a także praca dydaktyczna ze studentami animacji kultury i pedagogiki kulturalno-oświatowej przyczyniło się do tego, iż szczególnie zainteresowało mnie następujące zagadnienie: w jaki sposób lokalna kultura może być wykorzystana w procesie modernizacji społecznej¹. Okres transformacji ustrojowej sprowokował sytuację, w której kultura została zaniedbana i przestała pełnić swą rolę jako dźwignia rozwoju kraju, czynnik stymulowania przedsiębiorczości oraz innowacyjności. A przecież fizyczne i duchowe zasoby kultury są ważnym stymulatorem rozwojowym każdej społeczności. Dlatego modernizacja starych i tworzenie nowych podmiotów kultury, kreowanie faktów kulturowych i systemu promocji w oparciu o instytucje (e-)kultury, daje szansę na samoportretowanie się

¹ Problem ten podjąłem w wielu pracach licencjackich i magisterskich w ramach prowadzonych seminariów.

społeczności przez kulturę. Wskazana sytuacja wymaga jednak wypracowania wizji tej pracy i pozyskania dla niej realizatorów (animatorów), jak też wrażliwych odbiorców dla wytwarzanych dóbr kultury. Poznanie przestrzeni instytucjonalnej jest warunkiem zrozumienia efektów transformacji w społeczeństwie. Zmieniające się instytucje polityczne i gospodarcze wpływają na przekształcenia instytucji społecznych, kulturowych i edukacyjnych. Ewolucja instytucjonalnego systemu kultury jest na tyle interesująca, że postanowiłem aplikować o projekt, w którym chciałem ocenić zakres zmian i działań w placówkach kulturalno-oświatowych Euroregionu „Silesia” (pogranicze polsko-czeskie). Podjęte przeze mnie badania pokazały różnorodność i odmienność praktyk kulturalno-oświatowych, jak również pozycji zawodowej pracowników kultury oraz zagadnienie finansowania podmiotów kultury w lokalnych środowiskach pogranicza opawsko-raciborskiego. Zauważyłem, że demokratyzacja kultury w XXI w. prowadzi do kształtowania odmiennego niż dotychczas pejzażu instytucjonalnego w kulturze, a działalność instytucji kultury jest wypadkową potrzeb elit kulturalnych i rzesz mieszkańców, trendów globalizacyjnych oraz wpływów polityczno-ideologicznych. Ważnym zagadnieniem staje się określenie instytucjonalnego kapitału (samo)przekształcających się placówek kultury. To instytucja (kultury) „tworzy” człowieka ale i on wpływa na instytucję, która może stać się miejscem świadomego wyboru, samorządności, poszukiwania efektywnych dróg rozwiązywania problemów społeczno-kulturowych i organizacji życia społecznego. Formy organizacyjne oraz zasoby ludzkie instytucji kultury mogą tworzyć „przymuszający nacisk” na zachowania ludzi i kreować obywatelskie przedstawienia zbiorowe. Ważnym elementem instytucjonalnej działalności kulturalno-oświatowej jest tworzenie więzi społecznych i budowanie sieci otwartych kanałów interakcyjnych stwarzających szanse kontaktów, wymiany i kooperacji w środowisku, zarówno w obrębie lokalnej tradycji, jak i nowoczesności. Ten motyw moich dociekań naukowo-badawczych znalazł miejsce w książce współautorskiej:

E. Nycz, L. Nowacka, M. Wiendlocha, *Doskonalenie pracy instytucji kultury w Euroregionie SILESIA*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-207-8, Racibórz 2014 (rozdz. 1, 3). [wersja czeska: E. Nycz, L. Nowacka, M. Wiendlocha, *Zdokonalování práce kulturních institucí v Euroregionu Silesia*, wyd. Instytut Śląski Sp. z o.o., ISBN 978-83-7511-209-2, Racibórz 2014 (rozdz. 1, 3)].

oraz w analizach instytucji kultury w mieście i określenia trendów animacyjnych w artykułach:

E. Nycz, *Prolegomena. Kultura i miasto*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Kultura miasta – kultura w*

mieście, red. Edward Nycz, wyd. INP Uniwersytetu Opolskiego, PWSZ w Raciborzu, TZK (wyd. Instytut Śląski Sp.o.o.), ISBN 978-83-62105-17-5, Opole 2009, s. 7–17.

E. Nycz, B. Ślusarska, *Uwarunkowania rozwoju kultury w mieście. Pomiędzy ciągłością a zmianą*, [w:] *Kędzierzyn-Koźle. Kultura miasta – kultura w mieście*, red. Edward Nycz, wyd. INP Uniwersytetu Opolskiego, ISE PWSZ w Raciborzu, TZK (wyd. Instytut Śląski Sp.o.o.), ISBN 978-83-62105-17-5, Opole 2009. s. 203–228.

E. Nycz, *Animacja społeczno-kulturalna – między ideą a trudem codziennej realizacji*, [w:] *Kultura, Animacja, Zmiana społeczna*, red. K. Nowak-Wolna, E. Nycz, wyd. Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 978-83-7395-542-4, Opole 2013, s. 95–111.

E. Nycz, *Placówki kulturalne i oświatowe w działaniu na pograniczu polsko-czeskim*, [w:] *Socialia 2014. Aktualne problemy prewencji sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*, red. J. Hroncová, ISBN 978-80-557-0808-9, Banská Bystrica 2014, s. 100–106.

Złożoność problematyki życia społeczno-kulturalno-edukacyjnego dostrzegłem prowadząc badania monograficzne. Metoda monografii daje możliwość ocenienia struktury społecznej, tj. układów i wzajemnych relacji osób i grup składających się na organizację, umożliwia badanie systemu wychowawczego instytucji z jej odniesieniami środowiskowymi oraz efektami szkolno-wychowawczymi jej działań. Przyczynia się to do określenia skuteczności jej funkcjonowania. Opis instytucji jest powiązany z całościowym odsłonięciem ludzkiego doświadczenia, którego właściwości, przy uwzględnieniu wzajemnych relacji i uznanych znaczeń, pozwalają na głębsze poznanie i rozumienie ludzkich działań.

Pisząc pracę magisterską korzystałem z metody monografii pedagogicznej, opisując instytucję oświaty dorosłych (Uniwersytet Ludowy w Więszycach). Z metody tej skorzystałem w opisie działalności stowarzyszenia regionalnego (Towarzystwo Ziemi Kozielskiej), deskrypcji pracy instytucji oświaty i kultury (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu) i funkcjonowania społeczności lokalnych (Kędzierzyn-Koźle, Bierawa [projekty zbiorowe]). W przypadku tych ostatnich – badania powiązane z monograficznymi studiami empirycznymi (*community studies*). Pozwoliło to ukazać rozbudowaną warstwę opisową, odnoszącą się do systemu stosunków społecznych, instytucji oraz sposobów zorganizowania zbiorowości, stopnia więzi społecznych i integracji społecznej w badanych społecznościach (badania idiograficzne, usiłujące odnaleźć powiązania i niuanse lokalne).

Na początku drugiej dekady XXI w. podjąłem próbę monograficznego opisu i analizy organizacji działającej w Polsce od 1958 r. tj. Ochotniczych Hufców Pracy (OHP). W powstałym (instytucjonalno-problemowym) studium przypadku nawiązałem do nurtu

badawczego z zakresu analizy instytucjonalnej, pedagogii instytucjonalnej i inspirujących wątków nowej analizy instytucjonalnej (NAI). We współczesnych społeczeństwach życie ludzi poddane jest silnemu zinstytucjonalizowaniu, dlatego też pedagogie instytucjonalne próbują wyjaśnić „jawne” i „ukryte” elementy oraz mechanizmy transformacji przekształcającej społeczności lub instytucje, zwracając uwagę na jednostkę i możliwości modyfikowania jej zachowań czy też postaw. Z kolei analizy instytucjonalne kierują uwagę na jej badanie ale i przekształcenie lub tworzenie „nowej” instytucji w obrębie „starej”. Sama instytucja może być analizowana jako przestrzeń społeczna, której organizacja realizuje w społeczeństwie określone funkcje (wychowawcze, poradnicze i kształcące), orientuje działania, warunkuje przebieg procesów edukacyjno-wychowawczych i zachowań uczniowsko-pracowniczych. Instytucje przekształcając pragmatycznie środowisko, utrwalają efekty działania względem jednostki i grup, ale i często generują proces własnego „samodoskonalenia”. Ważną sprawą jest podejście badawcze do instytucji. W pedagogice coraz częściej korzystamy ze wsparcia nauk ekonomicznych i politologicznych, w których w ostatnich latach na znaczeniu zyskuje wskazana nowa analiza instytucjonalna, która staje się pomocnym narzędziem do opisu oraz rozwiązywania dylematów kolektywnego działania w konkretnym czasie społecznym, łącząc problemy kultury, idei, moralności czy ludzkich preferencji, które tworzą kapitał społeczny w strukturach instytucjonalnych, sprzyjając wzajemnemu zrozumieniu i kooperacji pozwalającej budować porządek społeczny pomiędzy dylematami zbiorowego działania.

Rozwój myśli pedagogicznej wskazuje obecnie, że pedagodzy mogą i powinni badać kwestie szersze niż szkolna pedagogika, próbować penetrować obszary produkcji, komunikacji, panowania i społeczeństwa, podejmując wyzwania dostarczane przez różnorodne kręgi odbiorców (zob. H.A. Giroux). W instytucjach można prześledzić powiązania (normatywne, mentalne, interakcyjne, interesy polityczne i społeczne) sprzężonych ze sobą procesów i struktur społecznych, pomiędzy nimi zachodzą liczne interakcje, które składają się na uniwersum pojęcia transformacji ustrojowej (zob. P. Sztompka).

Czy można w jednej instytucji zauważyć wskazane wyżej procesy społeczne? Dzięki kilkuletniemu badaniu i analizie Ochotniczych Hufców Pracy (środowisko pracy, kadra, uczniowie oraz absolwenci OHP) twierdzą, że tak. Hufce pracy są obecnie ważną instytucją rynku pracy w Polsce, podejmującą efektywne działania na rzecz rozwiązywania problemów młodzieży trudnej, zaniedbanej i niekoniecznie ze swojej woli wykluczonej społecznie.

Historycznie ukształtowana działalność OHP jest wielozadaniowa, gdyż można w niej wyróżnić elementy edukacyjne (tzw. druga szansa edukacyjna – gdyż trafiają tu młodzi ludzie niemogący dostosować się do wymagań obowiązującego systemu szkolnego), kształcenia zawodowego (uzyskanie zawodu, polepszenie sytuacji na zmiennym rynku pracy), socjalizacji i wychowania (przywracanie poczucia własnej wartości, aspiracji i sensu życia) oraz enkulturacji (wdrażanie w role społeczne). Zadaniem tej instytucji – najkrócej określając – jest *sensu largo* „wyrównywanie szans” młodzieży ze środowisk „dziedziczących” ubóstwo społeczno-kulturowe i materialne, a także z rodzin dysfunkcyjnych wychowawczo lub patologicznych.

Pierwszy badawczy kontakt z tą organizacją miał miejsce w trakcie badań młodzieży OHP, które przeprowadziłem w oparciu o przygotowaną koncepcję i autorskie narzędzie badawcze (1998). Efekty ówczesnych (kilkukrotnych²) badań (w województwie opolskim) zaprezentowałem m.in. w publikacjach:

E. Nycz, *Ochotnicze Hufce Pracy wobec wyzwań modernizacji i nowoczesności*, [w:] *Rozumienie i zrozumienie OHP*, red. J. Podgórecki, wyd. WK OHP w Opolu, INP Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-902795-9-2, Opole – Głuchołazy 1998, s. 452–462.

E. Nycz, J. Podgórecki, *Młodzież Ochotniczych Hufców Pracy – fragment fotografii zbiorowej*, [w:] *Rozumienie i zrozumienie OHP*, red. J. Podgórecki, wyd. WK OHP w Opolu, INP Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-902795-9-2, Opole – Głuchołazy 1998, s. 463–477

E. Nycz, *Młodzież Środowiskowych Hufców Pracy 1998/1999 – fragment zbiorowej fotografii*, [w:] *Profilaktyka i resocjalizacja w działalności Ochotniczych Hufców Pracy*, red. Z. Jasiński, I. Mudrecka, wyd. KG OHP w Warszawie, INP Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-913435-3-7, Opole 2001, s. 81–98.

Nabyte doświadczenia badawcze i wiedza zaowocowały projektem ogólnopolskim dotyczącym roli (*sensu largo*) kultury w życiu młodzieży OHP. Wnioski z badań (tych i kolejnych) zostały zawarte w publikacjach:

E. Nycz, *Młodzież Ochotniczych Hufców Pracy wobec „niegościnniej przyszłości”*, [w:] *Kultura w systemie wychowawczym Ochotniczych Hufców Pracy*, red. Z. Jasiński, E. Nycz, wyd. KG OHP w Warszawie, INP Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 83-87493-42-2, Opole 2004, s. 71–94.

E. Nycz, *Wykluczenie przez niedostosowanie się do zmian cywilizacyjnych i kulturowych*, [w:] *Edukacja przeciw wykluczeniu. Teoria i praktyka*, red. Z. Sirojć, wyd. KG OHP w Warszawie, Warszawa 2005, ISBN 83-919517-6-6, s. 137–151.

² Problem ten podjąłem w kilku pracach licencjackich i magisterskich w ramach prowadzonych seminariów.

E. Nycz, *Kulturowe uwarunkowania defaworyzacji młodzieży*, [w:] *Badanie i analiza potrzeb szkoleniowych absolwentów OHP*, wyd. Kujawsko-Pomorska WK Ochotniczych Hufców Pracy, ISBN 978-83-926060-0-0, Toruń 2007, s. 193-204.

E. Nycz, „*Oni rzadko wyjeżdżają ...*” *Uwarunkowania startu życiowego młodzieży uczącej się w Ochotniczych Hufcach Pracy*, [w:] *Społeczności lokalne: postawy migracyjne młodych Polaków*, red. A. Śliz, wyd. Uniwersytet Opolski, Polskie Towarzystwo Socjologiczne (wyd. Uniwersytetu Opolskiego), ISBN 978-83-7395-310-9, Opole 2008, s. 223–246.

Uzyskane wyniki badań i rozmowy z kadrami wychowawczą OHP wskazywały – przede wszystkim – na braki w socjalizacji pierwotnej badanej młodzieży. Niski kapitał rodzinny reprodukowany był/jest w kolejnym pokoleniu. Zaniedbania wychowawcze w rodzinie i niepowodzenia szkolne sprawiały, że ta młodzież trafiała do instytucji, o której sama z czasem mówiła, że dawała „szansę na lepsze dorosłe życie”. Kontakt bezpośredni ze środowiskiem badań i kumulujące się doświadczenia badawcze utwierdziły mnie w przekonaniu, że bardzo ważne jest określenie poziomu kapitału tożsamościowego (T. Schuller) młodzieży OHP i jego możliwe wzmocnienie przez pracę wychowawczych i oświatowych struktur tej organizacji. Zadaniem szeroko pojętej edukacji – wskazywał S. Kawula – powinno być przygotowanie dzieci i młodzieży do coraz bardziej złożonych zadań życiowych, a także rozwijanie w nich świadomości i umiejętności korzystania z edukacji jako środka w urzeczywistnianiu swoich celów rozwojowych, zapewnienia sobie poczucia sukcesu i satysfakcji życiowej. Wyniki badań własnych oraz współdziałanie z kadrami pedagogicznymi OHP umocniły mnie w przekonaniu, aby w otoczeniu młodego człowieka stworzyć jak najlepsze warunki do realizacji jego planów życiowych kształtujących przyszłą jakość życia, nawet przy jego zawężonych możliwościach rozwojowych (tzw. obiektywne trudności w budowie własnej biografii, przy środowiskowym „przymusie” na realizację biografii „zrób to sam”). Jednostka kształtując własną drogę życiową, styka się z ludźmi i instytucjami wspomagającymi lub budującymi jej przestrzeń wzrostu osobistego. Jakakolwiek dysfunkcjonalność elementu ludzkiego lub instytucjonalnego będzie powodowała niewykształcenie (braki) w zakresie jej kapitału tożsamościowego. Możliwości kształtowania u młodych uczestników hufców – tożsamości i osobistego kapitału kulturowego jest bardzo wymagająca dla nich samych ale i dla kadry. Piszę o tym w poniższych publikacjach:

E. Nycz, *Działalność Ochotniczych Hufców Pracy a pozycja społeczno-zawodowa jej absolwentów. Z badań nad losami absolwentów OHP*, [w:] *Pomoc – wsparcie społeczne – poradnictwo. Od teorii do praktyki*, red. M. Piorunek, wyd. A. Marszałek, ISBN 978-83-7611-811-6, Toruń 2010, s. 233–261.

Z. Jasiński, E. Nycz, *Badania losów absolwentów Ochotniczych Hufców Pracy – wnioski z*

badań ogólnopolskich, [w:] *Identyfikacja potrzeb i oczekiwań młodzieży na rynku pracy – konteksty społeczno-pedagogiczne realizacji projektu*, red. Z. Jasiński, E. Nycz, wyd. Instytut Śląski Sp.o.o., ISBN 978-8362105-36-6, Opole 2010, s. 148–172.

E. Nycz, *Ochotnicze Hufce Pracy. Racjonalność funkcjonowania organizacji w perspektywie kapitału tożsamościowego jej beneficjentów*, [w:] *Nowoczesne poradnictwo zawodowe i pośrednictwo pracy dla młodzieży. Doświadczenia z projektu „OHP jako realizator usług rynku pracy”*, red. E. Giermanowska, J. Kotzian, wyd. KG OHP Warszawa, ISBN 83-60398-10-0, Warszawa 2011, s. 69–84.

E. Nycz, *Instytucja drugiej szansy w systemie wsparcia młodzieży zagrożonej marginalizacją społeczno-kulturową*, [w:] *Organizacje społeczne wobec problemów społecznych*, red. T. Jemczura, R. Morawski, wyd. PWSZ w Raciborzu, ISBN 978-83-60730-56-0, Racibórz 2011, s. 170–195.

E. Nycz, *Ochotnicze Hufce Pracy – instytucja drugiej szansy wspierająca młodzież zmarginalizowaną w Polsce*, [w:] *Socialia 2011. Participácia inštitúcií verejnej správy a pomáhajúcich profesií na prevencii sociálnopatologických javov u detí, mládeže a dospelých v Slovenskej republike a v iných krajinách Európskej únie*, red. J. Hrancová, wyd. Univerzita Mateja Bela, ISBN 978-80-557-0305-3, Banská Bystrica 2011, s. 306–312.

E. Nycz, *Ochotnicze Hufce Pracy – funkcjonowanie instytucji w kontekście zmian polityczno-społecznych w Polsce*, [w:] *Profilaktyka społeczna i resocjalizacyjna w środowisku otwartym. Stare i nowe wyzwania dla społeczności lokalnych*, red. Cz. Kustra, M. Fopka-Kowalczyk, wyd. Akapit, ISBN 97883-63955-13-7, Toruń 2013, s. 120–150.

Autorski udział w projektach badawczych Komendy Głównej OHP i Instytutu Nauk Pedagogicznych UO zaowocowały zgromadzeniem materiału empirycznego, który posłużył do próby monograficznego spojrzenia na funkcjonującą instytucję. Sporządzone przeze mnie raporty, na potrzeby struktur OHP, były nastawione na praktyczne rozwiązanie czy omówienie danego problemu i nie obejmowały najczęściej wywodów teoretycznych i pełnej wizualizacji danych. Projekt „Identyfikacja potrzeb i oczekiwań młodzieży na rynku pracy” – Moduł I. Badanie absolwentów OHP dotyczące ich losów i pozycji społeczno-zawodowej (Program Operacyjny Kapitał Ludzki, projekt 34A/OHP/2009), realizowany w 2010 r. zakładał, w składanym projekcie (procedura zapytania o cenę³) przez INP UO, że materiały badawcze staną się podstawą rozprawy habilitacyjnej, która po dopracowaniu uzyskała formę publikacji:

E. Nycz, *Druga szansa młodzieży. Studium funkcjonowania Ochotniczych Hufców Pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, ISBN 978-83-7395-599-8, Opole 2014, (ss. 524; recenzenci: R. Borowicz, K.Z. Kwieciński).

³ W postępowaniu zapytania o cenę uczestniczyły firmy badawcze: ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., Pentor Research International S.A. i SMG/KRC Poland – Media S.A.

Podjąłem w niej próbę całościowego (acz autorskiego) przedstawienia instytucji o stosunkowo „długim trwaniu”, instytucji działającej efektywnie i to w nowych warunkach dzięki transformacji od monofunkcyjnego do wielofunkcyjnego modelu pracy z młodzieżą zaniedbaną i trudną wychowawczo. Edukacja stanowi jeden z kluczowych czynników mających wpływ na działanie struktury społecznej (alokacja i selekcja). Pomimo tego, że ogłasza się programowo polityczną walkę z mechanizmami selekcji i marginalizacji społecznej, to szkolnictwo publiczne od wielu lat nie radzi sobie z kwestią niedostosowania, a zatem z koniecznością wyrównywania szans życiowych uczniów. W realiach polskiej transformacji uważano, że szerszy porządek społeczny powinien mieć charakter indywidualistyczny, a nie kolektywistyczny czy solidarystyczny i opiekuńczy, powinien opierać się na zasadzie racjonalnej samoodpowiedzialności jednostki za jej własną egzystencję (zob. A. Radziejewicz-Winnicki). Mechanizmy rynkowe i ich rezultaty doprowadziły jednak do powstania grupy „ludzi luźnych – ludzi zbędnych” (zob. N. Assorodobraj), którą obecnie zajmują się odpowiednie służby państwowe, samorządowe i organizacje III sektora.

Instytucją która wychodzi naprzeciw przywołanym problemom transformacji i trudnym dzisiaj do zdefiniowania wyzwaniom przyszłości w sferze oświatowo-wychowawczej oraz odnajdowania się młodzieży defaworyzowanej na rynku pracy są Ochotnicze Hufce Pracy. Organizacja nawiązuje w swojej dzisiejszej działalności do tradycji Junackich Hufców Pracy (1936 r.). Po wojnie Ochotnicze Hufce Pracy zostały reaktywowane w 1958 roku. Wówczas to za główne zadanie OHP uznano niesienie pomocy w rozwijaniu socjalistycznej gospodarki narodowej oraz stworzenie „zaniedbanej klasowo” młodzieży możliwości zdobywania podstawowych wiadomości zawodowych i uzupełnienie elementarnego wykształcenia. Cele organizacji były modyfikowane w kolejnych dekadach. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. hufce były traktowane jako relikwiny systemu socjalistycznego. Już jednak przełom XX i XXI wieku potwierdził konieczność istnienia, przeobrażania i rozwoju struktur OHP. Był to czas kontynuowania „starych” zadań wychowawczo-oświatowych i resocjalizacyjnych względem trudnej młodzieży, a także poszukiwania nowego modelu funkcjonowania organizacji w społeczeństwie.

Pole problemowe badań, ujęte mojej w pracy, wskazuje na teoretyczny kontekst opisu, lokujący się na pograniczu pedagogiki społecznej i socjologii edukacji. Nowy ład polityczno-społeczno-kulturowo-ekonomiczny stał się przyczyną modernizacji wielu instytucji zajmujących się edukacją i wychowaniem młodzieży w nowych warunkach cywilizacyjnych

w Polsce. Zmiana modernizacyjna przynosi udogodnienia, ale jednocześnie nakłada na społeczeństwo trudne do wstępnego przewidzenia ograniczenia, a psychiczne koszty modernizacji są wprost niewymierne. Zmiana społeczna doprowadziła do przeobrażeń, generując nieznane starszemu pokoleniu problemy społeczne, kulturalne, polityczne i gospodarcze.

W części empirycznej pracy podjąłem analizę instytucji edukacyjno-wychowawczej, która w ostatnim okresie stała się organizacją rynku pracy mającą pomóc młodzieży zmarginalizowanej i wykluczającej się z życia społecznego. Dokonałem analizy historii, struktury, zakresu i uwarunkowań działalności OHP w okresie Polski Ludowej oraz „walki” kierownictwa o jej przetrwanie po roku 1989. Wskazałem, że niekoniecznie argumenty merytoryczne ale partykularne cele grup władzy chciały rozstrzygać o losie organizacji.

Rozważając uwarunkowania wykluczania społecznego badanych osób zwróciłem uwagę na kategorię kapitału kulturowego (który ujmuję jako swoistą sumę: rozumienia odpowiednich znaczeń, symboli, wartości i norm, idei, religii, ideologii, mitów, zwyczajów i obyczajów, rytuałów, kryteriów prestiżu, które są „na wyposażeniu” jednostki i grupy), którego zasoby lub ich brak mogą decydować o wykluczeniu społecznym jednostek. Podjąłem badania, próbujące określić rolę kadry pracującej z uczestnikami hufców uważając, że efekty pracy OHP opierają się na wytrwałości pracy ich kadry wychowawczej. Analizie poddano system kształcenia i wychowania w strukturach OHP z uwzględnieniem elementów resocjalizujących. Projekty i plany pracy struktur organizacyjnych zostały omówione na poziomie krajowym, z uwzględnieniem lokalnych przykładów. Od 2004 r. OHP stały się instytucją rynku pracy, dlatego priorytetowo opisano jej działania na rzecz młodzieży w tym nowym obszarze pracy (kształcenia, doradztwo, poradnictwo zawodowe). Obecnie jest to najdynamiczniej rozwijający się sektor pracy struktur OHP.

Istotnym problemem badawczym była kwestia obiektywnej oceny funkcjonowania OHP. W analizie próbowałem uchwycić kontekst oceny struktur OHP w odbiorze partnerów społecznych i interesariuszy. Wyniki badań ogólnopolskich wskazywały na pozytywną ocenę lokalnych struktur OHP, jak też jej organizacyjnej współpracy z różnymi podmiotami społeczno-zawodowymi.

Wchodząc w projekt badawczy w 2010 roku oraz mając na uwadze dotychczasowe doświadczenie badawczo-naukowe przyjąłem, że ważnym elementem oceny funkcjonowania placówki będzie prześledzenie losów absolwentów. Pozycja zajmowana przez nich w społeczeństwie jest wskaźnikiem oceniającym pracę OHP na przestrzeni co najmniej trzech

dekad. Przeprowadzone prace badawcze odbiły się w losach absolwentów (N: 1336) – jak w przysłowiowej soczewce – efekty pracy edukacyjno-resocjalizacyjno-zawodowej kadry OHP (realizującej odpowiednie programy organizacyjne). Rezultatem tej pracy jest obecna pozycja społeczno-zawodowa tych, którzy z różnych powodów byli niewydolni edukacyjnie lub wychowawczo. W badaniach odwołałem się zarówno do „twardych” danych kwantytatywnych (umożliwiających budowę modeli), jak i do danych „miękkich” (kwalitatywnych), które lepiej oddawały obraz życia młodych ludzi (ich codzienność).

Określając kontekst środowiskowy OHP można stwierdzić, że problemy funkcjonowania hufców są bardzo podobne w całym kraju, podobnie jak też specyfika młodzieży do nich uczęszczającej w ciągu ostatnich lat.

Wyłaniająca się z toku badań wiedza powstawała w wyniku triangulacji metod i technik, która biorąc pod uwagę społeczny kontekst i odbiorcę materiału badawczego, prowadzi do lepszego rozeznania i wzbogacenia opisu badanej rzeczywistości. Współcześnie często rodzi się dylemat – opisać rzeczywistość i ją zrozumieć czy ją zmieniać. Badacz nie do końca jest uwarunkowany tylko racjonalnością nauki, ale również szerszym kontekstem polityczno-ideologicznym (sama zamiana ustalonego porządku legła u podstaw ruchu instytucjonalnego, a radykalny antyinstytucjonalizm – wskazujący programowo na zniesienie instytucji – jest dowodem braku realizmu w postrzeganiu życia społecznego). Dlatego zajmując się organizacją, która liczy sobie kilkadziesiąt lat, warto zwrócić uwagę na możliwość jej opisu i oceny z perspektywy dominujących obecnie paradygmatów.

W badaniach zawiera się swoista triada metodologiczna zakładająca przestrzeganie wyznaczonej kolejności oraz wzajemnego powiązania trzech łączących się ze sobą faz procesu badawczego, tj. poznania (gromadzenie i opracowanie materiału badawczego), oceny (w sądach wartościujących) i modyfikacji (doskonalenie tego, co stanowiło przedmiot badań).

Przyjąłem, że OHP jest systemem działania, w którym wykształceni profesjonaliści, zgodnie z wymogami ról, wykonują specjalistyczne zadania warunkujące osiągnięcie założonego celu. Organizacja ta to podmiot działania zdolny osiągnąć to, co nie jest możliwe do urzeczywistnienia przez samych ludzi działających oddzielnie. Tak więc eksponuję dominujący wysiłek kolektywny i specjalistyczny w działalności OHP, choć w pracy z młodzieżą będącą w sferze jej oddziaływania, nie należy deprecjonować indywidualnego podejścia wychowawczego i dydaktycznego. Tak więc, przedmiotem oddziaływania pedagogicznego jest młody człowiek, który został skierowany do tej instytucji w celu zintensyfikowania względem niego oddziaływań oświatowo-wychowawczych (lub

resocjalizacyjnych) oraz wsparcia go, aby uniknął wykluczenia społecznego w dorosłym życiu. Struktury OHP działając kolektywnie, przekazując młodemu człowiekowi nie tylko wiedzę, ale przede wszystkim kwalifikacje zawodowe, stanowiące podstawę dla podjęcia ról zawodowych na rynku pracy. Ze względu na cechy demograficzne tej młodzieży – OHP (jako organizacja) podejmuje próby wszechstronnego rozwoju ich osobowości, poprzez realizowane projekty i programy kulturalno-wychowawcze. Realizowane są przez to systemowe pryncypia odnoszące się do zmiennej i niestabilnej (w ostatnich dekadach) polityki rynku pracy. Jest to nie tylko problem dla decydentów i pracowników omawianej tu organizacji.

OHP jak każda struktura organizacyjna ma możliwość współdziałania, ale i konfliktogenności. Badania moje potwierdziły, że organizacja jest ulokowana w pewnej (zmiennej) przestrzeni społeczno-politycznej, dlatego wpływ polityki (rządowej i sejmowej) na jej zarządzanie jest również godny badawczej uwagi np. politologów. Uchwyczone wątki wpływu polityki na struktury OHP są jednak „zbyt daleko” od uczestników hufców i działalności lokalnej kadry, choć pośrednio wpływają na funkcjonowanie i wizerunek OHP.

„Ku czemu edukacja ma ludzi «prowadzić»? oraz z czego edukacja ma ludzi «wyprowadzać?»” zastanawia się T. Hejnicka-Bezwińska. Związek zależności pomiędzy terminami: „młodzież – marginalizacja – edukacja – praca – społeczeństwo” można odnaleźć, poddając historyczno-pedagogiczno-socjologicznej analizie Ochotnicze Hufce Pracy, instytucję, która od swego zarania próbowała wspierać młodzież znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej. Dzięki zakrojonej pracy edukacyjnej młodzież ta może stać się samodzielna i wartościowa obywatelsko. Efektywność pracy OHP jest wysoka, jak wynika z badań. Deklarowana zintegrowana pozycja (tj. zawodowa, rodzinna, edukacyjna, obywatelska i materialna) według badanych absolwentów jest: 3,3% wysoka, 21,1% raczej wysoka, 50,2% przeciętna, 21,2% raczej niska i dla 4,2% niska. Przywołując rodzaj tożsamości osiągnięty przez badanych absolwentów według modelu tożsamości Marcii i Eriksona wskazuje, że tzw. tożsamość osiągniętą uzyskało 10,79% badanych, – nadaną 51,19% badanych, – moratoryjną 30,76% badanych i rozproszoną 7,26% badanych absolwentów OHP. Oczywiście są to wyniki na miarę ich możliwości rozwojowych, którymi wstępnie dysponowali i uwarunkowań środowiskowych, w których żyli. Analizowane przeze mnie dane utwierdzają w przekonaniu, że OHP to instytucja drugiej szansy dla młodzieży trudnej, która z potencjalnej kategorii „ludzi luźnych” stała się dzięki działaniom socjalizacyjno-wychowawczym, docelowo

kategorią „ludzi pozyskanych i odzyskanych” dla życia społecznego, ludzi samodzielnie poszukujących stabilizacji życiowej i osobistego szczęścia.

Zaprezentowany przeze mnie dorobek naukowo-badawczy oraz organizacyjny jest kilkunastkowy. Lokuje się on jednak na pograniczu pedagogiki społecznej i socjologii edukacji oraz pracy kulturalno-oświatowej i animacji społeczno-kulturalnej. Kształtował się on w ostatnim ćwierćwieczu i w jakiejś mierze był również warunkowany zmieniającymi się ustawowo (i zwyczajowo) wymaganiami dotyczącymi awansu naukowego.

Wiarygodność powyższych danych i informacji stwierdzam własnoręcznym podpisem

